

Critical Factors of Slacktivists (Virtual Supporters) Regarding the COVID-19 Crisis in Iran

Maryam. Khorsand¹, Seyed Ali. Rahmanzadeh^{2*}, Seyed Vahid. Aghili³, Nowroz. Hashem Zahi⁴

¹ PhD Student in Social Communication Sciences, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

² Associate Professor, Department of Communication Sciences, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

³ Associate Professor, Department of Communication Sciences, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

⁴ Assistant Professor, Department of Communication Sciences, East Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

* Corresponding author email address: salirahmanzadeh@yahoo.com

Article Info

Article type:

Original Research

How to cite this article:

Khorsand, M., Rahmanzadeh, S. A., Aghili, S. V., & Hashem Zahi, N. (2024). Critical Factors of Slacktivists (Virtual Supporters) Regarding the COVID-19 Crisis in Iran. *Journal of Social-Political Studies of Iran's Culture and History*, 3(1), 371-391.

© 2024 the authors. Published by Iran-Mehr: The Institute for Social Study and Research. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

ABSTRACT

The physical distancing during the COVID-19 pandemic led individuals to increasingly utilize modern communication technologies, particularly social networks, where slacktivists, as users of these networks, expressed their concerns. The aim of this study is to identify the primary, secondary, and organizing themes of the critical factors raised by slacktivists concerning the COVID-19 crisis in Iran. The approach of this research is qualitative, with data collected through exploratory interviews until theoretical saturation was reached, involving 10 experts in communication and health. The thematic analysis method was used for data analysis. Six organizing themes were identified: "government performance, lack of statistical and informational dissemination from official networks and institutions, dissemination of non-scientific content, rumors, lack of oversight on individuals' activities in cyberspace, and the weakness of specialized and responsible groups in providing accurate information." Slacktivists specifically criticized the government's failures in controlling the spread of COVID-19. They pointed out that some countries were able to respond more effectively to the pandemic. These critiques are grounded in the belief that structural challenges in the health and social systems, along with the weakness of responsible institutions in providing accurate information, contributed to the inadequate control of the COVID-19 crisis.

Keywords: *critical factors, slacktivists, crisis, COVID-19, coronavirus*

EXTENDED ABSTRACT

The COVID-19 pandemic has transformed societal, political, and economic structures worldwide, leading to unprecedented changes across all sectors. One of the major shifts observed has been the rise of digital activism, often termed "slacktivism." This study explores how virtual supporters or slacktivists responded to the COVID-19 crisis in Iran through social media platforms ("[Selectivism - Click and Hashtag Activism](#)"). The authors argue that slacktivists, while sometimes dismissed as inactive or uncommitted, played a crucial role in raising awareness and influencing public discourse during the pandemic. This research aims to identify the primary, secondary, and organizing themes behind the criticisms expressed by slacktivists during the COVID-19 crisis, shedding light on the intersection of social media activism and crisis management in a global health emergency.

The methodology of this study is qualitative, relying on exploratory interviews with 10 experts in communication and health. The researchers employed a thematic analysis approach to evaluate the data collected from these interviews until theoretical saturation was reached. The findings revealed six critical organizing themes identified by slacktivists in their critiques of the Iranian government's handling of the pandemic. These themes include government performance, lack of statistical and informational dissemination from official networks and institutions, dissemination of non-scientific content, rumors, lack of oversight in cyberspace, and the weakness of specialized groups in providing accurate information. Slacktivists' critiques centered on the perceived structural deficiencies in the government's crisis management strategies and the role of social media in circulating misinformation, which exacerbated public confusion and fear.

One of the central themes highlighted by the study is the critique of the government's inability to control the spread of the virus effectively. This was often compared to other countries' successful containment strategies, which slacktivists used as a benchmark to measure Iran's performance. The failure to provide timely and accurate information to the public, particularly in the early stages of the pandemic, was a significant source of criticism. The spread of misinformation or lack of reliable data from official channels contributed to widespread confusion, which, in turn, led to rumors and conspiracy theories gaining traction online ([Chalabi, 1994](#)). As noted in the study, slacktivists called for greater transparency and accountability in the government's public communication efforts, advocating for clearer and more frequent updates from health authorities.

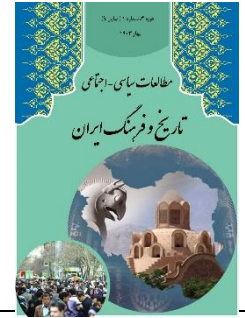
The study also discusses the role of slacktivists in combatting non-scientific content that proliferated across social media platforms. During the pandemic, many individuals turned to alternative sources of information, including unverified home remedies and conspiracy theories about the virus's origins. Slacktivists criticized both the government's failure to regulate the dissemination of such content and the general public's willingness to engage with these false narratives. The slacktivists highlighted the need for stronger regulatory measures to prevent the spread of misleading information, particularly when it posed a direct threat to public health. This theme underscores the growing influence of social media in shaping public perceptions during crises, where the lack of oversight can have dangerous consequences.

Another critical finding of the study is the inadequacy of oversight in cyberspace. The authors emphasize that slacktivists were vocal about the need for stricter regulation of online activities, especially when it came to disseminating non-scientific content. While social media provided a platform for individuals to express their concerns and share information, the absence of effective monitoring mechanisms allowed harmful content to spread unchecked. This included rumors about the virus's

transmission and the efficacy of vaccines, which undermined public trust in the healthcare system and contributed to vaccine hesitancy. The slacktivists' criticism was not limited to the government's failure to curb misinformation but also extended to the ineffectiveness of health organizations in countering these narratives with credible scientific information.

The study concludes by examining the broader implications of slacktivism in the context of the COVID-19 pandemic. While slacktivists are often portrayed as passive participants in social movements, the findings of this research suggest that their role in amplifying public concerns and holding the government accountable was significant. Slacktivists used social media platforms not only to critique the government's response to the pandemic but also to promote solidarity and community resilience in a time of crisis. The authors argue that while slacktivism may not result in direct political action, it serves an important function in shaping public discourse and influencing the flow of information during emergencies.

In conclusion, this study provides a comprehensive analysis of the critical factors that shaped slacktivists' responses to the COVID-19 crisis in Iran. By identifying the key themes of their critiques, the research highlights the potential for digital activism to impact public policy and crisis management. The findings suggest that while slacktivism may be seen as a low-cost form of activism, its ability to raise awareness and challenge official narratives makes it a valuable tool in times of crisis. This study contributes to the growing body of literature on the role of social media in political and social movements, offering insights into how virtual communities can influence real-world outcomes during global emergencies.

عوامل انتقادی اسلکتیویست‌ها (هواداران مجازی) به بحران کرونا (کووید ۱۹) در ایران

مریم خورسند^۱، سید علی رحمانزاده^۲، سید وحید عقیلی^۳، نوروز هاشم زهی^۴

۱. دانشجوی دکتری علوم ارتباطات اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، تهران، ایران

۲. دانشیار گروه علوم ارتباطات، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، تهران، ایران

۳. دانشیار گروه علوم ارتباطات، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران

۴. استادیار گروه علوم ارتباطات، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شرق، تهران، ایران

*ایمیل نویسنده مسئول: salirahmanzadeh@yahoo.com

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله

پژوهشی اصیل

نحوه استناد به این مقاله:

خورسند، مریم، رحمانزاده، سید علی، عقیلی، سید وحید، و هاشم زهی، نوروز. (۱۴۰۳). عوامل انتقادی اسلکتیویست‌ها (هواداران مجازی) به بحران کرونا (کووید ۱۹) در ایران. *مطالعات سیاسی-اجتماعی تاریخ و فرهنگ ایران*, ۳(۱), ۳۹۱-۳۷۱.

دوری فیزیکی در همه‌گیری کرونا افراد را به سمت استفاده از تکنولوژی‌های نوین ارتباطی بالاخص شبکه‌های اجتماعی برد و اسلکتیویست‌ها به عنوان کاربران شبکه‌های اجتماعی دغدغه‌های خود را بیان کردند. هدف از انجام این پژوهش به دست آوردن مضامین اصلی و فرعی و سازمان دهنده عوامل مورد انتقاد اسلکتیویست‌ها در مورد بحران کرونا (کووید ۱۹) در ایران می‌باشد. رویکرد پژوهش حاضر از نوع کیفی بوده و جمع‌آوری اطلاعات از طریق مصاحبه اکتشافی تا رسیدن به اشباع با ۱۰ نفر از خبرنگاران ارتباطات و سلامت صورت گرفت. برای تحلیل داده‌ها از روش تحلیل مضمون استفاده شد. شش مضمون سازمان دهنده « عملکرد دولت، عدم ارائه آمار و اطلاعات از شبکه‌ها و نهادهای رسمی، ارائه مطالب غیر علمی، شایعات، عدم وجود نظارت بر فعالیت افراد در فضای مجازی، ضعف گروه‌های متخصص و مسئول در ارائه اطلاعات » از مواردی است که اسلکتیویست‌ها بدان انتقاد داشتند. اسلکتیویست‌ها به طور خاص به ناکامی‌های دولت در کنترل شیوع کرونا انتقاد کرده‌اند. آن‌ها به این نکته اشاره می‌کنند که برخی کشورها توانسته‌اند به طور مؤثرتری در برابر کرونا عمل کنند. این انتقادات بر این باور استوار است که چالش‌های ساختاری در سیستم‌های بهداشتی و اجتماعی و ضعف نهادهای مسئول در ارائه اطلاعات دقیق سبب شد بحران کرونا به خوبی کنترل نشود.

کلیدواژگان: عوامل انتقادی، اسلکتیویست، بحران، کرونا، کووید-۱۹

© ۱۴۰۳ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی صورت گرفته است. (CC BY-NC 4.0)

مقدمه

همه‌گیری کووید-۱۹، با ایجاد یک بحران بهداشتی بزرگ در مقیاس جهانی سبب تغییرات اساسی در بسیاری از زمینه‌های زندگی شده است. از زندگی تجاری تا زندگی اجتماعی، از عادات مصرف تا زندگی روزمره، دوران جدیدی را در هر زمینه‌ای آغاز کرده است، با شیوع آن به مدت طولانی به سرعت به سمت تحول و یک گسست ناگهانی و انقلابی در ارتباط آن با دنیای آنالوگ پیش می‌رویم. فعالیت آنلاین شباهت‌های زیادی با اقدامات مدنی سنتی دارد. اول، این اقدامات هزینه‌ها و خطراتی را بر افراد شرکت کننده تحمیل می‌کند، دوم، اهداف را نمی‌توان به تنهایی توسط یک فرد به دست آورد، بنابراین اقدامات به تعداد معینی از شرکت کنندگان برای موفقیت نیاز دارند و سوم، مانند اکثر اقدامات مدنی، هدف به سمت کالاهای جمعی مانند کاهش آلودگی هوا، امنیت بهتر محله یا مزایای بیشتر کارگران است. مشخصه کالاهای جمعی غیرقابل حذف بودن آنهاست، پس از ارائه آنها، کل جامعه صرف نظر از اینکه هر فرد چقدر تلاش کرده است تا آن را ممکن کند، سود می‌برد (Lee & Hsieh, 2013).

در طول شیوع این بیماری، اصطلاح «مبارزه از زیر لحاف» ارزش خود را نشان داد. اینستاگرام جنبش «در خانه بمانیم» را راه انداخت و استیکرهای «خانه می‌مانم به خاطر...» را درست کرد که کاربران می‌توانستند در استوری‌هایشان از آن‌ها استفاده کنند. این ویژگی جدید با تأکید بر اهمیت محترم شمردن دستورالعمل‌های قرنطینه کمک کرد؛ به خصوص برای مخاطبان جوان‌تر. همان‌طور که نشریه «سوشال مدیا تودی» عنوان می‌کند: «تحقیقات در دسترس نشان می‌دهند تا به حال کووید ۱۹ خطر مهمی برای جوان‌ها در پی نداشته اما ممکن است به مرگ افرادی که در دوره سنی بالاتر قرار دارند منجر شود. در نتیجه، در حالی که سن اکثریت کاربران اینستاگرام کمتر از ۳۴ سال است و ممکن است کووید ۱۹ را شخصاً تهدیدی جدی به شمار نیاورند، با توجه به اینکه مقیاس اثر آن را به اعضای خانواده و دوستان‌شان گسترش می‌دهند، ممکن است صرف‌نظر از میزان خطری که این بیماری برای فرد دارد، به اهمیت فاصله‌گذاری اجتماعی برای همه صحنه بگذارند.» اگر یک استیکر ساده در پلتفرمی اجتماعی می‌تواند باعث شود مخاطبان جوان به خطرات ویروسی مرگ‌بار پی ببرند و هم‌زمان پیامی مثبت برای کاربرانی خاص که برای‌شان اهمیت دارند، بفرستند، مصداق مبارزه از زیر لحاف به بهترین شکل ادا شده است (Selectivism - Click and Hashtag Activism, ").

اینترنت و شبکه‌های اجتماعی اکنون تأثیر زیادی بر زندگی بشر و جهان سیاسی دارند به طوری که با ظهور اینترنت، کنشگری سیاسی معنا و تعریفی تازه پیدا کرده است و بسیاری از کنش‌های جمعی در فضای آنلاین شکل می‌گیرند یا سرچشمه‌شان فضای آنلاین است. نظرات مختلفی درباره این نوع کنشگری‌ها وجود دارند؛ عده‌ای آن را بی‌فایده و عده‌ای تأثیرگذار می‌دانند. عموماً مبارزه از زیر لحاف شهری جنجالی دارد. منتقدان معتقدند این جنبش به تغییری حقیقی و کاربردی منجر نمی‌شود و مشکلات پیچیده جهان را زیاد از حد ساده می‌انگارد. اشتراک‌گذاری یک لینک یا امضای فراخوان، آسان است و همچنین فرد به راحتی می‌تواند چند ثانیه بعد از امضا، خودش را از قید آن رها کند. ظهور رسانه‌های اجتماعی فضای جدیدی را برای افراد ایجاد کرده است تا با یکدیگر ارتباط برقرار کنند و جامعه را تشکیل دهند. در نتیجه، محققان سرمایه اجتماعی به درک چگونگی عملکرد سرمایه اجتماعی در شبکه‌های آنلاین علاقه نشان داده‌اند (Noland, 2017).

در طول دوران پاندمی کرونا، سراسر جهان انعطاف‌پذیری و هم‌بستگی بی‌نظیری نشان دادند. تشویق مردم به ماندن در خانه، برگزاری کنسرت‌های مجازی، ایجاد جلسات مشاوره آنلاین تا برگزاری سمینارهای مجازی و یا کمک به خرید مایحتاج روزمره برای افراد ناتوان، پرستاری از کودک، تهیه دارو، کمک‌هایی بودند که در سایه همدلی رخ داد. مردم باید بیشتر در خانه‌های خود باشند و کمتر در مکان‌های عمومی، اقداماتی در جهت به حداقل رساندن تماس فیزیکی، تقریباً هر چیزی را که در زندگی روزمره وجود دارد به دیجیتال منتقل کرده است. عملکردی

متحول کننده که به نفع جامعه است. اما در آنچه در دوران کرونا به چشم می‌خورد انتقاد از دولت و عملکرد آن در دوران همه‌گیری بیماری است. با وجود همدلی‌هایی که در طول بیماری بین مردم و مردم و دولت اتفاق افتاد اما اسلکتیویست‌ها برخی موارد را نیز مورد انتقاد قرار دادند.

در این پژوهش پژوهشگر، با تحلیل مضمون مفاهیم مربوط به عوامل مورد انتقاد اسلکتیویست‌ها از بحران کرونا در ایران، قصد دارد به شناسایی جنبه‌های پنهان مفاهیم مربوط به عوامل مورد انتقاد اسلکتیویست‌ها در شبکه‌های اجتماعی دست یابد تا مشخص شود در زمان بحران چه انتقاداتی به جریان بحران در ایران صورت گرفته است.

مبانی نظری

تعریف اسلکتیویست

فرد کلارک و دوایت اوزارد نخستین کسانی بودند که در سال ۱۹۹۵، اصطلاح اسلکتیویسم را به معنایی مثبت، برای اشاره به فعالیت‌های از پایین به بالای جوانان جهت تأثیرگذاری بر جامعه در مقیاس کوچک شخصی به کار بردند (Christensen, 2011). امروزه این واژه، بار معنایی مثبت خود را از دست داده است و به معنای منفی به کار می‌رود.

اصطلاح اسلکتیویسم از slacker به معنای سست کننده و activism به معنای کنشگری تشکیل شده؛ بنابراین اسلکتیویسم به معنای سست کننده کنشگری است. اسلکتیویسم فعالیتی تعریف شده که با ریسک پایین و کم هزینه از طریق رسانه‌های اجتماعی و هدف آن افزایش آگاهی، ایجاد تغییرها و یا دادن رضایت فردی به کسی است که در فعالیت شرکت می‌کند. (Boyd & Ellison, 2007)

اگرچه اسلکتیویسم لزوماً منحصر به فعالیت‌های اینترنتی نیست، نقدها اغلب به فرصت‌های مشارکتی برمی‌گردد که این رسانه ارائه می‌کند، زیرا این فرصت‌ها، مشارکت سیاسی آسان شهروندان را ممکن ساخته‌اند. (کولمن و بولمر، ۲۰۰۹) با توجه به طومارهای برخط به عنوان یک نمونه آموزنده، می‌توان استنباط کرد که اینترنت باعث شده است سازماندهی کمپین‌ها، انتشار بیانیه‌ها و حتی امضای آن‌ها آسانتر شود. البته امضای یک طومار به صورت برون خط نیز پیچیده و دشوار نیست، اما در حال حاضر، انجام این کار به صورت برخط راحت تر است چراکه با فشردن ساده یک دکمه، امضا ثبت می‌شود. در هر صورت، این سهولت دسترسی، لزوماً منجر به بهبود سطح کلی مشارکت سیاسی و اثربخشی آن نمی‌شود. موضوع اثربخشی کنش‌های سیاسی برخط دغدغه خاطر بعضی از پژوهشگران بوده است. (Hindman, 2009)

اسلکتیویسم یا چنان که یک‌سویه ترجمه کرده‌اند، «مبارزه از زیر لحاف»، یکی از این انگ‌هاست. اینکه نوشتیم ترجمه این اصطلاح یک‌جانبه صورت گرفته، به این دلیل است که اتفاقاً واضعان اولیه آن در سال ۱۹۹۵، یعنی «فرد کلارک» و «دوایت اوزارد»، آن را در معنایی مثبت با دلالت‌هایی ایجابی و همدلانه به کار بردند، اما ترجمه اصطلاحی آن به فارسی، تمسخرآمیز و بیانگر نوعی تحقیر و تخفیف فعالیت «اسلکتیویست»‌هاست، گویی کارهای کوچک این افراد، ولو یک کلیک، اگر نگوییم هیچ، لاقلاً تأثیر چندانی بر تغییر فضا ندارد و تنها در خود او، نوعی رضایت خاطر و توهم اثرگذاری پدید می‌آورد. به تعبیر دیگر، از دید انگ‌زن و غرغرویی که به‌سادگی دیگران را قضاوت می‌کند، اسلکتیویست، فردی تنبل یا ترسو (دو انگ اخلاقی) است که دچار خودفریبی شده و تصور می‌کند با اقدامات فردی و ناچیز و کم‌هزینه او، جهان در جهت خواستش تغییر می‌کند، در حالی که اعمال او در بهترین حالت فقط می‌تواند مایه رضایت خاطر وی از خودش را فراهم آورد. (El Pais USA Article: Activism or Clicktivism? Solidarity and Posturing on Social Media, 2022).

مشارکت در امر اجتماعی

مشارکت را دخالت افراد جامعه به منظور افزایش سازگاری اجتماع و تقویت امنیت اجتماعی، که زمینه ساز توسعه پایدار اجتماع می‌شود، قلمداد می‌کنیم (Kazemipour, 2004).

مشارکت اجتماعی در برگزیده انواع مختلف کنش‌های فردی و گروهی به منظور دخالت در تعیین سرنوشت خود و جامعه و تأثیر نهادن بر فرایندهای تصمیم‌گیری درباره امور عمومی است. مشارکت می‌تواند در سه سطح ذهنی و عینی و روحیه مشارکتی مطرح باشد: بعد ذهنی مشارکت، همان تمایل به مشارکت اجتماعی است که در نتیجه اعتماد و سایر عوامل زمینه‌ساز در فرد ایجاد می‌شود. بعد عینی و رفتاری مشارکت اجتماعی که به صورت عضویت، نظارت، اجرا و تصمیم‌گیری بروز می‌کند، همان پیوند عینی افراد است و روحیه مشارکت با توجه به تعریف آن، عبارت است از متقاعد به درگیر شدن همگان در مشارکت» (Rahman, 1993). یعنی احساس نیاز آحاد جامعه به مشارکت و اهمیت و اولویت یافتن تلاش‌های جمعی در راستای پاسخگویی به نیازهای عمومی جامعه است. معنای خاص روحیه مشارکتی، متقاعد و درگیر شدن کنشگران در مشارکت در فعالیت‌ها و برنامه‌های درون سازمانی است (Bolourdi & Bolourdi, 2012).

مشارکت عینی از طریق میزان عضویت انجمنی، در معنای عضویت دانشجویان در تشکل‌های دانشجویی عضویت در بسیج دانشجویی، انجمن اسلامی، گروه تئاتر، گروه‌های سمعی و بصری، کتابخانه، گروه‌ها و تیمهای ورزشی و کانونهای علمی فرهنگی فوق برنامه، اندازه‌گیری شده است.

روحیه مشارکتی در قالب گویه‌هایی درباره (مشارکت در فعالیت‌های فوق برنامه دانشجویی، عضویت در تشکل‌های دانشجویی، داشتن روحیه کار گروهی و...) اندازه‌گیری می‌شود (Golabi & Akhshi, 2015).

اهمیت مشارکت دیجیتال

به نظر می‌رسد اینترنت با ارائه زیرساخت‌های ارتباطی انعطاف‌پذیر و غیرمتمرکز ارتباط ویژه‌ای با فضای آزاد دارد و اشکال سازماندهی مشخصه جنبش‌های اجتماعی است. اینترنت با تسهیل ارتباطات سریع و ارزان در سراسر مرزهای جغرافیایی می‌تواند به تبدیل نارضایتی به توده کمک کند. سال‌هاست که رسانه‌های اجتماعی به یکی از اجزای اصلی زندگی روزمره تبدیل شده‌اند، این یک ابزار ارتباطی است که به مردم اجازه می‌دهد تا تعاملات اجتماعی در مقیاس جهانی پلتفرم‌های رسانه‌های اجتماعی داشته باشند. ابزارهای آنلاین می‌توانند در جهت اقدام جمعی سریع و کارآمد کمک کنند و جنبش‌های اجتماعی، اطلاعات را پیدا و منتشر کنند، شرکت‌کنندگان را استخدام، سازماندهی و هماهنگ کنند و تصمیم بگیرند. با این حال، این سهولت و سرعت بیشتر ارتباط آنلاین، لزوماً منجر به ایجاد شبکه‌های فعال بادوام و پایدار نمی‌شود، حداقل در شکل سنتی؛ با این حال، سازماندهی منظم چهره به چهره جلسات، حفظ فضاهای آنلاین پایدار و هماهنگی، همکاری حول پروژه‌ها به خوبی تعریف شده است و همچنین ایجاد روایت‌های باز که اهداف را توصیف می‌کند و جنبش به شیوه‌هایی که افراد متعدد را دعوت می‌کند، به ماندگاری شبکه‌ها کمک می‌کند.

کنش‌گرایی مسلماً بخش مهمی از فعالیت دموکراتیک است که به مردم و گروه‌ها اجازه می‌دهد تا نگرانی‌ها، ناامیدی از نهادها، هنجارهای اجتماعی و اقدامات دولت و غیره را بیان کنند. بسیاری از مسائلی که در پلتفرم‌های اجتماعی مورد حمایت قرار گرفته‌اند، قبلاً از سوی رسانه‌های بزرگ حمایت چندانی نداشتند. دلایل دور زدن کانال‌های رسانه‌ای سنتی می‌تواند تا حدودی مربوط به فضای رسانه‌ای محدود، عدم دیده شدن موضوع، یا ترس از روایتی باشد که توسط افراد خارج از جنبش‌ها ترسیم شده است. فقدان سلسله مراتب پیرامون انتشار اطلاعات در این پلتفرم‌ها باعث افزایش سرعت در اشتراک‌گذاری اطلاعات شده است. بنابراین، رسانه‌های اجتماعی می‌توانند ابزار قدرتمندی برای گروه‌هایی باشند که جذب یا حفظ جریان اصلی برایشان دشوار است (Leverston, 2021).

شبکه‌های اجتماعی مجازی

انقلاب ارتباطات، نوع جدیدی از ارتباطات مجازی را که خالی از روح حاکم بر روابط واقعی اجتماعی است به وجود آورده است. از طریق ماهواره، اینترنت و... جهان جدیدی به موازات جهان واقعی به وجود می‌آید. رسانه‌های الکترونیکی مخاطبان وسیع و متکثری دارند که

مجموعه‌هایی از حیث محتوای نمادین را به این مخاطبان عرضه می‌کنند. در چنین شرایطی فضای مجازی شکل می‌گیرد و فرهنگ‌ها همه از طریق واسطه‌های الکترونیکی منتقل می‌شوند و مفاهیم زمان و مکان معانی تازه‌ای پیدا می‌کنند. فواصل زمانی و مکانی عملاً از میان برداشته می‌شوند و انتقال اطلاعات، داده‌ها و سرمایه‌ها و امکان ارتباط همزمان میان افراد در نقاط مختلف به وجود می‌آید. جهان طی چند سال گذشته قدم به دنیای جدیدی تحت عنوان «وب ۱» و در ادامه «وب ۲» گذاشته که ظرف مدت زمان اندکی، «وب ۲» به سبب امکان ارتباط تعاملی دوسویه مورد استقبال کاربران فضای سایبری قرار گرفته است. شبکه اجتماعی برای اولین بار در سال ۱۹۵۰ در انسان شناسی توسط شخصی به نام رادکلیف براون معرفی شد. سپس در اواسط دهه ۱۹۳۰ این مفهوم توسط شخصی به نام بوت و بارنز مورد استفاده قرار گرفت (Chalabi, 1994).

اکنون نتایج پژوهش‌ها بیانگر افزایش فعالان مجازی نسبت به شبکه‌های اجتماعی است که در عصر کنونی به محبوبترین نوع وبسایت‌ها بدل شده و کاربران، بخش قابل توجهی از وقت خود را به این شبکه‌ها اختصاص داده‌اند. در ابتدا «وب ۱» دنیای اطلاعات را در فواصل زمانی سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۰ متحول ساخت و با ایجاد دسترسی همگانی به اطلاعات مختلف بدون هیچگونه محدودیتی، در دنیای فیزیکی انقلابی شگرف در زمینه دسترسی به اطلاعات و پیشرفت علم ایجاد کرد و پس از آن «وب ۲» و وبسایت‌های دوسویه و شبکه‌های اجتماعی مجازی از سال ۲۰۰۰ تاکنون دنیای ارتباطات را چنان دگرگون ساخته‌اند که کاربران این بار ضمن دریافت پیام، خود شخصاً اقدام به خوراک دهی سایت‌ها و وبلاگ‌ها می‌پردازند. گسترش وبلاگ‌ها از سال ۱۹۹۹ میلادی و در ایران از سال ۱۳۸۰ با راه اندازی چندین سرویس رایگان و یا ارزان قیمت در رابطه با وبلاگ و وبلاگ نویسی آغاز شده و به عنوان رسانه‌ای محاوره‌ای عمومیت یافته به صورتیکه اکثر وبلاگ نویسان از وبلاگ برای بحث در ارتباط با موضوعات مورد علاقه استفاده و با به کارگیری لینک‌های متعدد را امکان دنبال کردن مباحث مورد علاقه خود را در اختیار خوانندگان قرار داده و آن‌ها را ضمن شرکت در مباحث مورد نظر و آگاهی از سایر دیدگاه‌های موجود، ترغیب به بیان عقاید و نقطه نظرات خود می‌کنند. در حالی که برخی دیگر در عرصه‌های مختلف و در ارتباط با مسائل سیاسی، اجتماعی و فرهنگی و... اقدام به نشر اطلاعات کرده و مخاطبان را با رویکردی کاملاً آزاد قادر به مطالعه مطالب و در صورت تمایل بیان و رایه دیدگاه‌ها و نقطه نظرات در ارتباط با آن موضوع می‌کنند. کارکرد شبکه‌های اجتماعی مجازی در عصر جهانی شدن در مجموع، این ارتباطات دو طرفه در «وب ۲» سبب ایجاد شبکه‌های اجتماعی بزرگی همچون فیسبوک سومین جامعه بزرگ دنیا، آمازون بزرگترین کتاب فروشی دنیا، ویکیپدیا بزرگترین دایره المعارف دنیا، ابای بزرگترین سوپرمارکت دنیا و بسیاری دیگر، در تمامی زمینه‌های زندگی بشر شده و به نوعی تمامی روابط اجتماعی جامعه بشری را تحت تاثیر خود قرار داده است. به اعتقاد صاحب نظران ارتباطات، شبکه‌های اجتماعی باعث شکل‌گیری مفاهیمی همچون صمیمیت و اعتماد در فضای سایبری شده است، مفاهیمی که در گذشته‌ای نه چندان دور دستیابی و تحقق آن در حد یک رؤیا بود (Rahmanzadeh, 2010).

سایت‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی بر بستر وب با اتصال گروه‌ها و مردم به یکدیگر سبب به اشتراک گذاشته شدن اطلاعات از طریق اینترنت می‌شوند. الیسون و بوید معتقدند شبکه‌های اجتماعی مجازی خدمات مبتنی بر بستر وب که این اجازه را به کاربر می‌دهند بتواند: ۱. در سیستم مشخص و چهارچوب خاص، پروفایل‌های کاربری عمومی و نیمه خصوصی بسازند. ۲. با سایر افرادی که در آن شبکه مجازی حضور دارند به تبادل نظر و اطلاعات بپردازند و ۳. مشاهده کردن لیست پیوندهای خود و دیگرانی که در آن سیستم هستند (Boyd & Ellison, 2007).

در واقع شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر وب برای تقویت، افزایش و تعاملات اجتماعی در فضای مجازی طراحی شده است. به طور کلی از طریق اطلاعاتی که روی پروفایل کاربری افراد قرار می‌گیرد مانند اطلاعات شخصی، عکس کاربر و علایق (که این موارد می‌تواند اطلاعاتی را

در خصوص هویت فرد فراهم آورد) برقراری ارتباط تسهیل می‌گردد. کاربران می‌توانند پروفایل کاربری دیگران را ببینند و از طریق برنامه‌های کاربردی دیگر مانند چت و ایمیل با یکدیگر ارتباط برقرار کنند (Pempek & et al., 2009).

هابرماس جهانی شدن رسانه‌ای و جامعه اطلاعاتی را در یک قالب حوزه همگانی و عمومی مورد توجه قرار داده است. او فضای اینترنت را بستری می‌داند که یک حوزه و فضای عمومی را در جامعه امروزی فراهم کرده است. این حوزه عمومی هابرماس است که در آن حضور افراد در مباحث باز و علنی و کنش ارتباطی از طریق بیان و گفت و گو تحقق می‌یابد. این حوزه فقط در جامعه‌های باز و مردم سالار شکوفا می‌شود، قدرت در آن دخالتی ندارد و در این فضا گفت و گوها به صورت آزادانه انجام شده و افراد می‌توانند مسائل مورد علاقه و حتی خصوصی خود را مطرح کنند. در نگاه هابرماس شبکه ارتباطی اینترنت مجازی که به عنوان یک بستر در حوزه عمومی جدید مطرح شده و هر چند به نظر بعضی‌ها آن فقط یک حوزه عمومی مجازی است، ولی با این حال به شدت در حال رشد می‌باشد (Azarang, 2003).

به اعتقاد کاستلز، ارتباط کامپیوتری و اینترنتی (ارتباطات مجازی) از سطوح بالای تحصیلات و ثروت آغاز می‌شود و احتمالاً نمی‌تواند قسمت‌های بزرگی از جمعیت فاقد تحصیلات و فقیر را در زیر حوزه خود قرار دهد. همچنین، احتمال اینکه گروه‌های تحت ستم جامعه از جمله زنان بتوانند با حمایتی که توسط رسانه الکترونیکی از آن‌ها انجام می‌دهد آزادانه نظر خود را بیان کنند، بیشتر باشد (Casstells, 2007; Castells & Chavoshian, 2001).

در رویکردهای اعتماد به رسانه‌ها، هر قدر اعتماد مردم به رسانه‌ها بیشتر باشد، تاثیرگذاری رسانه‌ها در مواجهه با مخاطب و ادامه پیدا کردن ارتباط بیشتر است (McQuail & Ejlali, 2003).

امانوئل کاستلز (۱۳۸۰) در کتابی مشهور به نام عصر اطلاعات می‌نویسد: شهری اطلاعاتی می‌باشد که شهروندانی اطلاعاتی داشته باشد. کاستلز این عقیده را دارد که بازسازی سرمایه داری به همراه فناوریهای نوین، منجر به تحولی اجتماعی و در نتیجه تحول شهر شده است. این تحول، شهری دو قطبی را جایگزین شهرهای قدیمی و سنتی می‌کند. مجموعه این تحولات و اتفاقات بزرگی که در جامعه بشری رخ می‌دهد، شهروند جامعه سنتی را به سمتی سوق می‌دهد تا مهارت زیستن در چنین جامعه‌ای را کسب نماید. اینجاست که مفهوم شهروند الکترونیکی نمود پیدا کرده و تبدیل به شهری می‌شود که در آن ارتباطات میان شهروندان با یکدیگر به وسیله استفاده از فناوریهای اطلاعاتی ارتباطی انجام می‌گیرد. بنابراین، تکنولوژی‌های نوین ارتباطی باعث می‌شوند جامعه اطلاعاتی متولد شوند (Castells & Chavoshian, 2001).

رشد کلیک‌گرایی و کمپین‌های آنلاین

رشد پدیده‌ای با عنوان «کلیک‌گرایی» که به مفهوم مشارکت اجتماعی و مداخله شهروندان در بحران، تنها از طریق فشار دادن یک دکمه بر رایانه یا گوشی اشاره دارد، در دهه‌های گذشته در بین مردم جهان رواج گرفته است. به عبارت دیگر با رخ دادن یک حادثه و یا بحران، کاربران فضای مجازی از طریق تغییر پروفایل و یا لمس گزینه «لایک» سعی می‌کنند وجدان خودشان را از همراهی با این حادثه راحت کنند به عبارتی با این کار احساس مسئولیت اجتماعی خود را نشان می‌دهند.

تمام جنبش‌های اجتماعی موجود امروزی توسط اینترنت متولد شده یا در حال تقویت هستند. فعالان و سازمان‌های آن‌ها با هدف ایجاد تغییری خاص در وضعیت موجود به تویتر، اینستاگرام، فیس‌بوک و لینکدین هجوم آورده‌اند. کنش‌گرایی یا «کلیک‌گرایی»؟ همبستگی و موضع‌گیری در شبکه‌های اجتماعی کمپین‌های آنلاین دید فوری را ارائه می‌دهند، اما همچنین به مردم اجازه می‌دهند نیاز به اقدام در دنیای واقعی را فراموش کنند، در حالی که برخی از اینفلوئنسرها از آن‌ها برای تبلیغ خود استفاده می‌کنند (El Pais USA Article: "Activism or Clicktivism? Solidarity and Posturing on Social Media," 2022).

فضاهای آنلاین به طور غیرقابل انکاری اطلاعاتی را برای کمک به گروه‌ها برای سازماندهی پشت یک هدف ارائه می‌دهند. امضای طومارهایی برای جنبش‌ها در سراسر جهان، استفاده از هشتگ‌ها، دسترسی بهتر به شواهد بی‌عدالتی همه اینها بر تعداد دفعات بیان نظرات سیاسی خود و اعتماد به توانایی خود برای تغییر وضعیت موجود تأثیر داشته است. فعال بودن آنلاین برای همه امکان پذیر است و می‌تواند فرصت‌هایی را برای افرادی ایجاد کند که ممکن است به طور سنتی به عنوان رهبر دیده نشوند. هر کسی می‌تواند برای یک حساب کاربری در فیس بوک، اینستاگرام یا توییتر ثبت نام کند و شروع به اشتراک گذاری افکار خود در مورد بحران آب و هوا با مخاطبان کند. بدون ساختارهای سخت و سخت یک سازمان سنتی، اینترنت به شکل‌های کاملاً جدیدی از کنش‌گرایی اجازه می‌دهد تا رشد کنند و راه‌های بیشتری را برای ایستادگی در برابر آنچه به آن اعتقاد دارند باز کند ([Euronews Green Article: How clicktivism has changed the way we](#) "protest forever," 2020).

اگرچه این جریان، به سرعت فراگیر می‌شود و پس از مدتی فروکش می‌کند اما در حقیقت مسائل اجتماعی در دنیای مجازی دنبال و رها می‌شوند، حال آنچه اهمیت دارد دوام و قوام اینگونه فعالیت‌ها و پیگیری آن در فضای واقعی است زیرا چنین رفتارهای کنشی می‌تواند تصمیم‌گیران را وادار نماید که سیاست و شیوه‌های خود را تغییر دهند.

کرونا و پیامدهای ناشی از بحران آن

ویروس کرونا یک نوع بیماری است که از گروهی از ویروس‌ها متعلق به خانواده ویروسی کرونا هستند که از طریق ایجاد عفونت دستگاه تنفسی در پرندگان و پستانداران، ایجاد بیماری می‌کنند. این ویروس‌ها می‌توانند عامل ایجاد برخی از انواع سرماخوردگی معمولی تا عامل بیماری‌های شدیدتری همچون سارس، مرس و کووید ۱۹ باشند. کروناویروس‌ها در دهه ۱۹۶۰ کشف شدند و مطالعه بر روی آن‌ها به طور مداوم تا اواسط دهه ۱۹۸۰ ادامه داشت. اندازه ژنوم ویروس‌های کرونا از ۲۶ تا ۳۲ کیلوباز، متغیر است که از بزرگ‌ترین ژنوم‌ها در بین ژنوم تمام آران‌ای ویروس‌ها هستند. این ویروس‌ها به طور طبیعی در انسان‌ها و پستانداران و پرندگان شیوع پیدا می‌کنند، با این حال تاکنون میلیون‌ها کروناویروس منتقل شده به انسان، کشف شده است. آخرین نوع آن‌ها، کروناویروس سندرم حاد تنفسی SARS-CoV-2، در دسامبر ۲۰۱۹ (۳۰ بهمن ۱۳۹۸) در شهر ووهان چین با همه‌گیری در انسان شیوع پیدا کرد. شیوع این کروناویروس پس از مدت کوتاهی تبدیل به دنیاگیری شد و تمام جهان را نگران کرد و تبدیل به بحران بین‌المللی رسید. جهان همواره مورد هجوم و دستخوش بحرانهای طبیعی و غیرطبیعی بوده است و مدیران نیز در تلاش برای مدیریت و مهار این بحرانها بوده اند؛ به بیانی دیگر بحران‌ها در طول حیات بشر، بخش جدایی ناپذیری از زیست بشر بوده است. پاندمی کرونا یکی از نمونه‌های متأخر بحران‌های جهانی است که بشر عصر حاضر آن را تجربه می‌کند. ویروس کرونا به تغییر جهش‌های متعدد جهان را پی در پی در معرض خطرات قرار داد و سطح و شکل اپیدمی جهانی را پیوسته تغییر داد. در همین حین دانشمندان حوزه‌های مختلف با مشارکت هم اقدام به تولید واکسن‌های مختلف با شیوه و سبک سیاق متعدد و فرمولاسیون‌های جدید کردند تا بتوانند به ریشه کنی این بیماری دست پیدا کنند اما تغییر در شکل و نوع شیوع کرونا ویروس جدید اپیدمی آن پایان نیافت. ایران هم در بهمن ماه ۱۳۹۸ با اعلام دو مورد فوتی در شهر قم رسماً شاهد شیوع این ویروس در کشور بود. بحران ویروس کرونا، که به سرعت عاملی برای تهدید سلامت جامعه شده بود به همان سرعت بحرانی جدی را در عرصه اجتماعی و اقتصادی ایجاد کرد. برخی بحرانها اعم از بحران‌های طبیعی، زیستی و... واقعیت اجتناب ناپذیر زندگی بشر است اما ویروس کرونا به ما نشان داد که بحران کرونا از نوع بحران‌هایی است که ایجاد کننده سایر بحران‌هایی است که مستقیماً با سبک زندگی، روش‌ها و منش‌ها و اقتصاد دولت‌ها و نحوه مدیریت و اداره کشورها پیوندی جدا نشدنی دارد. این بیماری همه گیر برای دولت‌های سراسر جهان چالش‌های بزرگی را ایجاد کرد ([Golabi & Akhshi, 2015](#); [Rahmanzadeh, 2010](#)).

بیماری کرونا، بیماری همه‌گیری است که اثرات اجتماعی، اقتصادی و روان‌شناختی طولانی مدتی داشته است. این بیماری به سرعت در جهان در حال گسترش است و به علت نامعلوم بودن و رفتارهای پیچیده و متفاوت ویروس کووید ۱۹، ترس و اضطراب زیادی در میان مردم ایجاد شده است. این ترس و نگرانی در میان اقشار آسیب‌پذیر و گروه‌های سنی مختلف وجود دارد و در بین سالمندان و کودکان به میزان بیشتری تجربه می‌شود. زیرا این افراد به شدت در برابر بیماری کرونا آسیب‌پذیر هستند و این بیماری برای آنان با پیامدهای گوناگونی همراه است. این مقوله‌ها شامل مشکلات روحی و روانی، احساس ترس ناشی از اخبار مرتبط با کرونا، عدم مراجعه یا کاهش مراجعه به مراکز بهداشتی و درمانی، تضعیف وضعیت اقتصادی، قطع کامل فعالیت‌های ورزشی و وسواس در رعایت مسائل بهداشتی بودند. بنابراین پیشگیری و مدیریت چنین مشکلاتی، از اهمیت زیادی برخوردار است.

کاستلز، شبکه‌های اجتماعی و جنبش‌های اجتماعی

به عقیده مانوئل کاستلز، شبکه (های) جدید و امکاناتی که این شبکه‌ها در اختیار گروه‌ها و احزاب مختلف قرار می‌دهند، از طریق ایجاد جایگاه و موقعیت منسجم و قدرتمندی برای این احزاب و گروه‌ها، که قبلاً به دلایل مختلف از جمله عدم ارتباط مناسب و هویت‌های سیاسی توسعه نیافته، این امکان برای آن‌ها وجود نداشت، به ایجاد جنبش‌های اجتماعی جدید دست می‌یابند (Casstells, 2007). شبکه‌های اجتماعی به عنوان فضاهای تولید معنا محدود‌های برای بسیج عمومی و تخصیص منابع به آنان هستند. در چنین شبکه‌هایی نمونه‌های فرهنگی و چالش‌های نمادین توسط جنبش‌ها آفریده می‌شوند.

شبکه‌ها ریخت نوین جوامع را می‌سازند و به زبان کاستلز، قدرت جریان‌ها از جریان‌های قدرت پیشی می‌گیرد (Casstells, 2007).

نظریه جنبش‌های نوین اجتماعی^۱ آلن تورن^۲

نظریه جنبش‌های نوین اجتماعی در واکنش به رهیافت مارکسیستی و دگرگونی‌های کلان ساختاری سرمایه داری متأخر برآمده است. این نظریه‌ها بر استقلال متغیر فرهنگ تأکید کرده و بیش از آن که راهبرد-محور باشند، هویت-محور هستند. به گفته آلن تورن، جنبش‌های معارض بر سر کنترل و نظارت بر «تاریخ مندی» به مبارزه برمی‌خیزند (Touraine, 1981). جامعه‌شناسی تورن و رویکرد او به نظریه جنبش‌های اجتماعی به دلیل مرکزیتی که برای مسئله کنش قائل است جذابیت بسیار دارد. هدف تورن کمتر از انجام آن برای جامعه «برنامه‌ریزی شده» اواخر قرن بیستم نیست، کاری که کارل مارکس بیش از یک قرن قبل تلاش کرده بود برای جامعه صنعتی انجام دهد: تشکیلات اجتماعی و آغاز دوره جدیدی که در آن مردان و زنان ممکن است فعالانه و عمداً تاریخ خود را خلق کنند برای افشای پویایی توسعه اجتماعی و شناسایی جنبش اجتماعی نوظهور که قادر به فراتر رفتن از تضادهای موجود است. تورن جامعه را نه به عنوان مجموعه‌ای از نهادها بلکه شبکه پیچیده‌ای از روابط اجتماعی می‌داند. از این نگاه، «جنبش نوین اجتماعی کنشگری اجتماعی است برساخته افرادی که خود را در پرتو منافع عمومی و با یک هویت عمومی تعریف می‌کنند» (Porta & Diani, 1999) چهار ویژگی بنیادین جنبش‌های نوین، از نگاه پورتا و دیانی، دربردارنده شبکه تعاملی غیررسمی، عقاید مشترک و همبستگی، کنش جمعی مبتنی بر تعارضات و به کارگیری تعارضات است (Porta & Diani, 1999).

پیشینه پژوهش

بررسی منابع داخلی نشان از آن دارد که در خصوص فعالیت اسلکتیویست‌ها در ایران تحقیقی انجام نشده است اما با موضوع اسلکتیویست تنها با دو مقاله کار شده است؛

1. social movement theory

2. Alen Touraine

"نقد اسلکتیویستی فعالیت‌های اینترنتی" عنوان پژوهشی است که محمدی نوسودی در سال ۱۳۹۹ در فصلنامه رسانه منتشر کرده است. در این مقاله مفهومی می‌خوانیم؛ در سال‌های اخیر، پتانسیل اینترنت و رسانه‌های اجتماعی، به عنوان عامل تغییر اجتماعی و تحول‌های سیاسی، به طور گسترده‌ای مورد بحث قرار گرفته است. دیدگاه‌های اولیه، نسبت به نقش اینترنت در فعالیت و جنبش‌های اجتماعی، خوشبینانه بودند، اما در تقابل با این دیدگاه‌های خوشبینانه، دیدگاه‌های بدبینانه هم شکل گرفته‌اند که فعالیت دیجیتال را نقد کرده‌اند. یکی از نقدهای اصلی به فعالیت دیجیتال تحت عنوان اسلکتیویسم مطرح می‌شود، که فعالیت‌های دیجیتال را به دلایلی نظیر کم کاری، کم هزینه بودن، عدم ارتباط با دنیای آفلاین، تعهد پایین، ارتباط اندک اعضا با یکدیگر، تأثیر کم و یا عدم تأثیر رد می‌کند. در عین حال، در تقابل با این نقدها یک سری تحقیقات تجربی شکل گرفته‌اند که از تأثیر فعالیت بر خط بر دنیای آفلاین سخن گفته‌اند. با توجه به پیچیدگی این مسئله، نیاز است که تحقیقات آینده به جای موضع گرفتن در مقابل اسلکتیویسم، به طور جدی بر توسعه روش‌های نوآورانه و بین رشته‌ای برای ارزیابی آن در زندگی سیاسی معاصر متمرکز شوند (Mohammadi Nousoudi, 2020).

پژوهش "بازاندیشی اسلکتیویسم در دوران همه‌گیری کووید-۱۹" در سال ۲۰۲۰ توسط مروه شوگون در دانشگاه حاجی بایرام ولی مورد بررسی قرار گرفته است. اپیدمی ویروس کرونا که از وهان چین به کل جهان سرایت کرد، شتاب گرفت و فناوری‌های دیجیتال به مرکز زندگی منتقل شدند. اجرای اجباری قرنطینه در بسیاری از کشورها به دلیل شیوع بیماری همه‌گیر، الزام انجام فعالیت‌های روزمره زندگی، آموزش، زندگی تجاری و بسیاری از زمینه‌های دیگر را از طریق پلتفرم‌های دیجیتال ایجاد کرده است. در طول این بیماری جدید که در آن افراد از تماس اجتناب می‌کردند، انجام کار برای فعالان تقریباً غیرممکن شد. در فرآیند دیجیتالی شدن اکتیویسم، اصطلاح اسلکتیویسم به منصفه ظهور رسید. این مقاله استدلال می‌کند که اسلکتیویسم، جایگزین مهمی برای فعالیت‌های فعالی می‌شود که با همه‌گیری قطع می‌شوند. با بررسی نمونه‌های مختلف در طول همه‌گیری، تأکید می‌شود که اسلکتیویسم با پتانسیل خود برای افزایش آگاهی در مورد مسائل اجتماعی، ایجاد افکار عمومی و فعال کردن مکانیسم‌های تصمیم‌گیری باید ابزار مهم کنشگری محسوب شود (Merve Şıvgın, 2020).

در مواجهه با پیشینه تحقیق در می‌یابیم که بررسی فعالیت اسلکتیویست‌ها مورد توجه پژوهشگران خارجی بیش از پژوهشگران داخلی بوده است و این خلا در تحقیقات داخلی به وضوح یافت می‌شود.

در پیشینه تحقیق مشخص شده است که عمل رسانه‌های اجتماعی با مستندسازی و گردآوری تجربیات فردی، ایجاد جامعه، شکل‌گیری هنجارها و توسعه واقعیت‌های مشترک سبب تسهیل فعالیت‌های آنلاین می‌شود و رسانه‌های اجتماعی به عنوان ابزار ارتباطی به افراد اجازه می‌دهد تا تعاملات اجتماعی در مقیاس جهانی داشته باشند و همچنین فعالیت آنلاین و آفلاین ممکن است نامرتبط باشد زیرا افراد به صورت آنلاین در مقایسه با آفلاین متفاوت عمل می‌کنند و همچنین در بازه مواجهه با اپیدمی ویروس کرونا فناوری‌های دیجیتال به مرکز زندگی منتقل شدند. در فرآیند دیجیتالی شدن، فعالیت اسلکتیویست‌ها، جایگزین مهمی برای فعالیت‌های فعالی می‌شود که با همه‌گیری قطع می‌شوند. فعالیت‌های مختلف رسانه‌های اجتماعی عملیاتی شده و بر سرمایه اجتماعی، نگرش‌های جهان‌وطنی و سایر اشکال فعالیت‌های مشارکت اجتماعی تأثیر می‌گذارند. بنابراین با توجه به این پژوهش‌ها نتیجه می‌گیریم که فعالیت اسلکتیویست‌ها همواره مورد توجه بوده است اما در سال‌های اخیر و با توجه به شرایط زندگی بشر و بالادست محدودیت‌های به وجود آمده به سبب بیماری کرونا فعالیت‌های اسلکتیویست‌ها پررنگ تر شده است.

هدف از انجام این پژوهش به دست آوردن مضامین اصلی و فرعی و سازمان دهنده عوامل مورد انتقاد اسلکتیویست‌ها در مورد بحران

کرونا (کووید ۱۹) در ایران می‌باشد.

روش پژوهش

برای آشنایی بامضامین فراگیر و سازمان دهنده و پایه‌ها عوامل مورد انتقاد اسلکتیویست‌ها در مورد بحران کرونا (کووید ۱۹) در ایران از تکنیک مصاحبه اکتشافی استفاده شد. پژوهشگر در فرایند انجام این پژوهش با ۲۰ نفر از اساتید و متخصصان (رشته ارتباطات و رسانه) آگاه به موضوع پژوهش برای انجام مصاحبه رایزنی کرد که از میان آنان ۱۰ نفر حاضر به مصاحبه شدند و اعضای نمونه به صورت هدفمند با در نظر گرفتن موضوع تحقیق، انتخاب شده و تا حد اشباع مصاحبه انجام شده است. سپس با استفاده از روش تحلیل مضمون داده‌ها مورد تحلیل قرار گرفت.

جدول ۱

مشخصات مصاحبه شونده‌گان

تعداد	مصاحبه شونده‌گان
۶	استادان ارتباطات اجتماعی
۲	فعالان حوزه سلامت و ارتباطات
۲	پژوهشگر شبکه‌های اجتماعی

یافته‌ها

پس از جمع‌آوری داده‌های مصاحبه، با استفاده از نرم افزار اطلس تی‌ای عوامل مربوطه شناسایی گردید؛ عوامل مورد انتقاد اسلکتیویست‌ها در مورد بحران کرونا (کووید ۱۹) در ایران از ۵ مضمون سازمان دهنده، عملکرد دولت، شایعات، ارائه مطالب غیر علمی، عدم ارائه آمار و اطلاعات از شبکه‌ها و نهادهای رسمی و ضعف گروه‌های متخصص و مسئول تشکیل شده است.

شکل ۱

عوامل مورد انتقاد اسلکتیویست‌ها در مورد بحران کرونا (کووید ۱۹) در ایران

عوامل مورد انتقاد اسلکتیویست‌ها در بحران کرونا در ایران

مضمون فراگیر «عوامل مورد انتقاد اسلکتیویست‌ها در بحران کرونا» به معنای اینکه چه عواملی سبب شده اسلکتیویست‌ها از اموری در بحران کرونا انتقاد کنند. اسلکتیویست‌ها به طور خاص به ناکامی‌های دولت در کنترل شیوع کرونا انتقاد کرده‌اند. آن‌ها به این نکته اشاره می‌کنند که برخی کشورها توانسته‌اند به طور مؤثرتری در برابر کرونا عمل کنند. این انتقادات بر این باور استوار است که چالش‌های ساختاری در سیستم‌های بهداشتی و اجتماعی و ضعف نهادهای مسئول در ارائه اطلاعات دقیق سبب شد بحران کرونا به خوبی کنترل نشود. از شش مضمون سازمان دهنده «عملکرد دولت، عدم ارائه آمار و اطلاعات از شبکه‌ها و نهادهای رسمی، ارائه مطالب غیر علمی، شایعات، عدم وجود نظارت بر فعالیت افراد در فضای مجازی، ضعف گروه‌های متخصص و مسئول در ارائه اطلاعات» تشکیل شده است. در ادامه، به تشریح مضامین سازمان دهنده و پایه پرداخته شده است.

عملکرد دولت

این مضمون سازمان دهنده از دو مضمون پایه تشکیل شده است، مضامین پایه شامل عدم مدیریت یک اینفودمیک و عدم مدیریت یکپارچه در بحران می‌باشد.

(۱) عدم مدیریت یک اینفودمیک

از دیگر مضامین مستخرج پژوهش حاضر عدم مدیریت یک اینفودمیک است. اینفودمی فراوانی بیش از حد معمول اطلاعات، شامل اطلاعات نادرست یا گمراه کننده در محیط اطراف ما و در فضای مجازی که بر برنامه‌های پیشگیری و کنترل طغیان یک بیماری تاثیر منفی می‌گذارد، است. اینفودمی سبب می‌شود که مردم دچار سردرگمی شوند و رفتارهای نادرست و خطرناک در جهت پیشگیری و درمان اتخاذ کنند و از طرفی به سیستم بهداشت و درمان بی اعتماد شوند. در دوران بحرانی کرونا دولت در مدیریت این دست اطلاعات بسیار بد عمل کرد و این مورد انتقاد واقع شد. در صورتی که با پیشگیری از گسترش اطلاعات نادرست و توانمند کردن مردم در تشخیص اطلاعات درست از نادرست و همراه کردن جامعه در پیشگیری از اینفودمیک می‌شود از اشاعه اینفودمیک جلوگیری کرد. برخی نقل قول‌ها در رابطه با مضمون فوق ذکر شده است.

«... اینکه بیایم اینفودمیک زدایی کنیم که اینفودمیک چیزی است که به وجود می‌آید در جامعه با شبهات با شایعات اخباری که جنبه تعارض منافع دارد یعنی مردم را به خرید یا مصرف محصول خاصی تشویق می‌کند که اهداف تجاری در پس اون مهم‌تر از درمان هستش این‌ها در واقع مطالبی بود که اسلکتیویست‌ها در زمان کرونا موفق بودند.»

«... تعریفی که سازمان بهداشت جهانی می‌کند پاندمی رو در کنار اینفودمیک قرار می‌ده یعنی نحوه اطلاع رسانی و به اصطلاح شکل‌گیری اخبار جعلی شبه علم و امثال اینها درست مثل پا به پا پاندمی قرار می‌گیرد و اسلکتیویست‌ها از دولت می‌خواستند با اینفودمیک مقابله کند.»

(۲) عدم مدیریت یکپارچه در بحران

اسلکتیویست‌ها به عدم توانایی دولت در مدیریت مؤثر بحران کرونا اشاره کردند. آن‌ها بر این باورند که دولت نتوانسته است به درستی با چالش‌های ناشی از شیوع ویروس برخورد کند و این امر موجب افزایش نارضایتی عمومی شده است. نمونه‌ای نقل قول مضمون عدم مدیریت یکپارچه در بحران فوق ذکر شده است.

عدم ارائه آمار و اطلاعات از شبکه‌ها و نهادهای رسمی

این مضمون سازمان دهنده از دو مضمون پایه «اجتناب از اعلام آمار و اطلاعات از مراجع رسمی و ارائه اطلاعات ساده انگارانه در مورد بیمار» تشکیل شده است.

۱) اجتناب از اعلام آمار و اطلاعات از مراجع رسمی

یکی از موارد مورد انتقاد اسلکتیویست به دلیل تناقض یا تفاوت آمارهای وزارت بهداشت و آمارهای اعلامی در فضای مجازی در خصوص قربانیان و مبتلایان ویروس کرونا می‌باشد. موضوع مهمی که سبب ترس و وحشت مخاطبان و عدم اعتماد به مراجع رسمی شد. نمونه‌ای از نقل قول صاحب‌نظران بیان شده است.

«... مواردی مثل عدم ارائه آمار و ارقام بیماران و کشته شدگان در مرحله ابتدایی بیماری که سبب رشد شایعات هم شده بود باعث انتقاد این گروه بود. البته که برخی مطالبه‌گری‌های آن‌ها سبب تغییر در عملکرد دولت هم شد.»

«... گر دولت‌ها در هر بحرانی به ارائه اطلاعات درست نپردازند بی شک مورد هجمه قرار می‌گیرند. در دوران کرونا هم ما با عملکرد ضعیف مواجه با بحران برخورد کردیم و این از چشم اسلکتیویست‌ها دور نماند و دائم آن را با مدل‌های مختلف بیان می‌کردند.»

«... به نظر بنده شاید اموری اسلکتیویست‌ها ایجاد کردند که سبب شد برخی تغییرات هم ایجاد شود مثلاً انتقاد به دولت سبب شد ستاد کرونا شکل بگیرد و آمار رسمی از مرجعی رسمی منتشر شود.»

۲) ارائه اطلاعات ساده انگارانه در مورد بیمار

ساده انگاری و عدم توجه نسبت به رعایت پروتکل‌های بهداشتی سبب بروز پیک متعدد بیماری کرونا شد که مهار آن را دشوار ساخت. سهل انگاشتن بیماری و عدم ارائه اطلاعات دقیق از بیماری و حتی انکار وجود آن از مسائل مورد انتقاد بوده است. نمونه‌ای از نقل قول‌های به دست آمده از مصاحبه ذکر شده است.

«... در بخش واکنش منفی شما می‌دانید که ما در جامعه تقریباً یک گروه ۱۰ درصدی داشتیم که موضوع کرونا رو یک افسانه‌ای بیش نمی‌دانستند و معتقد بودند که یک شو هست که دارد در سطح جهانی بازی می‌شود.»

«... به نظر من گروه‌هایی که در فضای مجازی فعال بودند نسبت به گروه‌های سنتی کمتر واکنش منفی داشتند هرچند که به هر حال در هر پدیده‌ای در کشور پدیده‌های منفی رو می‌بینیم اعتراضات رو می‌بینیم برخی‌ها اساساً موضوعی رو انکار می‌کردند.»

«... از طرفی هم نقطه مقابل هم داشتیم که یکسری افراد راه حل را در مطالب علمی جستجو نمی‌کردند و بیشتر با انکار بیماری درمان را در نسخه‌های غیرعلمی می‌دانستند. به طبع این افراد هم دارای دنبال‌کنندگانی بودند که به دلیل نداشتن آگاهی و ترسی که در آن زمان حاکم بود آن را می‌پذیرفتند.»

«... به نظر من فعالیت اسلکتیویست‌ها چند مرحله داشت که به ترتیب آن‌ها را عنوان می‌کنم. ابتدا مرحله انکار و ساده انگاری یعنی افراد وجود چنین بیماری را انکار می‌کردند و می‌گفتند کرونا وجود ندارد و برخی هم بیان می‌کردند کرونا دروغ قرن. یعنی باور نداشتند که چنین بیماری وجود دارد و آن را فریب رسانه‌ای می‌دانستند. و ساده انگاری یعنی اینکه برخی آن را باور داشتند اما شدت بحران را درک نمی‌کردند و تصور می‌کردند که با یکسری درمان‌های ساده می‌توانند آن را درمان کنند.»

ارائه مطالب غیر علمی

این مضمون سازمان دهنده از دو مضمون پایه «ارائه شیوه‌های درمان غیر علمی و مبتنی بر آزمون و خطا و ارائه تجربیات تایید نشده شخصی و سنتی برای مقابله با بیماری کرونا» تشکیل شده است.

۱) ارائه شیوه‌های درمان غیر علمی و مبتنی بر آزمون و خطا

در دوران مواجهه با کرونا، بسیاری از افراد فعال در فضای مجازی علی‌رغم انجام تحقیقات علمی و تأیید از سوی مراجع بین‌المللی در مورد ویروس کووید-۱۹ و مرگبار بودن این بیماری، با اهداف مختلف و گاهی با پس‌زمینه‌های خرافی و غیر علمی شروع به ارائه شیوه‌های درمانی این بیماری کردند. شیوه‌های نیازموده‌ای که مطرح می‌شد و سبب از بین رفتن جان انسان‌ها گشت. در ادامه برخی از نقل قول‌های مضمون مذکور قابل مشاهده است.

«... آنچه به نظرم می‌آید عملکرد دولت بیشتر مد نظر اسلکتیویست‌ها بود و مورد بعدی پرداختن به شیوه‌های مختلف درمان، ترویج

طب‌های اسلامی و سنتی در بستر شبکه‌های اجتماعی و ترویج شبه علم که در دوران کرونا رونق گرفت.»

«... به نظر بنده آنچه انتقاد اسلکتیویست‌ها را برانگیخت ارائه مطالب ضد علم بود که مورد تأیید مراجع علمی و دولتی هم نبود.

راهکارهایی که افراد را دیرتر به درمان اصلی می‌رساند مثل عدم حضور در بیمارستان راهکارهای سنتی و داروهای فکر می‌کنم بیشتر عملکرد دولت و ترویج شبه علم و به نوعی انتشار فیک نیوزها باشد.»

«... برخی از اسلکتیویست‌ها افراد را تشویق می‌کردند که داروهای شیمیایی خودش عاملی برای ازدیاد بیماری است. آنها می‌گفتند

داروهای شیمیایی افراد را بیمار می‌کند. برای برون رفت از بیماری باید به طب اسلامی روی بیاوریم، داروهای هم معرفی شدند بعدها معلوم شد مبنای علمی و تاریخی ندارند و این سبب تقابل اسلکتیویست‌ها با فعالیت دوگانه شده بود.»

«... بعضی‌ها می‌گفتند که از ماسک استفاده نکنید و ماسک باعث می‌شود بیماری بیشتر شود.»

«... داروهای مختلف و درمان‌های غیرعلمی را مطرح می‌کردند و متأسفانه خیلی‌ها هم جان خودشان را به خاطر این باورهای

غیرعلمی از دست دادند.»

۲) ارائه تجربیات تأیید نشده شخصی و سنتی برای مقابله با بیماری کرونا

شبکه مجازی همیشه محل ارائه مطالب واقعی نیست بلکه می‌تواند فرصتی باشد برای افرادی که در جامعه فرصت تبلیغ نداشته‌اند.

در جامعه ملت‌هت‌بحران همه‌گیری ویروس کرونا عده‌ای فرصت کردند تا با ادعاهای تأیید نشده داروهای خود را به نوعی اغراق آمیز شفا دهنده نشان دهند و به نوعی به تقابل پزشکی مدرن پرداختند. طب سنتی، طب اسلامی، طب ایرانی و... از جمله مطالبی بود که موافقان و مخالفان زیادی را همراه خود داشت. تبلیغ داروها و گیاهانی که از بین برنده بیماری عنوان می‌شد و سود کلانی را به جیب مبلغان واریز می‌کرد. برخی صاحب‌نظران بیان داشتند که؛

«... در این مرحله شاهد این بودیم که در فضای مجازی بالاخص اینستاگرام به مردم داروها و گیاهانی برای درمان کرونا تجویز

می‌شود که کاملاً پایه و اساس علم ندارد و مردم هم با توجه به ترسی که داشتند آن‌ها را باور می‌کردند.»

«... اما در اجرا دیدیم چیزی تحت عنوان طب اسلامی نیست در واقع طب اسلامی همان طبی است که معنویت ما را تقویت می‌کند

و طب اسلامی همان طبی است که علمای ما می‌گویند به پزشکان متخصص مراجعه کنید که حکمایی که به پزشکی مسلط هستند.»

«... در کشور ما مهمترین فعالیت انتقادی اسلکتیویست‌ها برمی‌گشت به موضوع طب سنتی و نقش طب سنتی در مقابله با اینفودمی

مقابله با کرونا و بیماری کووید ۱۹ و اینکه روش‌های آن را بیایم اتخاذ کنیم تا اینکه بیمار نشویم و پیشگیری صورت بگیرد و مهم‌ترین وجه مثبت هم همان مقابله با این خرافات و شایعات بود و اینکه معرفی منابع و مراجع اصیل مثل سازمان جهانی بهداشت و نمایندگی آن در ایران

به عنوان مراجعی که می‌توانند اطلاعات صحیح و رفتار درست و سالم را به مردم معرفی کنند.»

شایعات

شایعه در جامعه‌ای رواج پیدا می‌کند که یا با اطلاعات ناقص مواجه ایم یا اطلاعات از آنچه می‌خواهیم وجود ندارد. رسانه‌های اجتماعی مجازی در دوران کرونا محلی بود برای رشد شایعات این بیماری. از اعلام آمارهای ضد و نقیص گرفته تا مطرح شدن جنگ بیولوژیک. این مضمون سازمان دهنده از تلفیق سه مضمون پایه ارائه آمارهای ضد و نقیص مربوط به بیماری، اعلام غیر واقعی عوارض داروها و واکنس و جنگ بیولوژیک تشکیل شده است که در ادامه به توضیح مربوط به هر کدام پرداخته شده است.

۱) ارائه آمارهای ضد و نقیص مربوط به بیماری

با ایجاد بحران‌ها شایعه‌ها رواج پیدا می‌کنند و عوارض و پیامدهای ناگواری را به همراه دارد و به تبع آن آثار منفی این شایعات نیز گریبان‌گیر جامعه می‌شود. شیوع بیماری کروناویروس، موجب دامن زدن به شایعات فراوان و یا ارائه آمار و ارقام ضد و نقیص شده است، اولین پیامد این شایعات، اضطراب و نگرانی و پرورش افکار منفی در ذهن است. نگرانی سبب حرکات هیجانی می‌شود و این نگرش زمینه‌ساز برخی رفتارهای افراطی در افراد می‌شود. در این رابطه برخی نقل‌قول‌ها بیان شده است.

«...این اطلاعات گاهی با اطلاعات نادرست آمیخته شده بود و این اطلاعات بعضی مواقع آسیب‌زا بود. که نمونه اش آمار و ارقام وزارت

بهداشت با آمار ارقام منتشر شده در فضای مجازی متفاوت بود.»

«...و در اینجا اسلکتیویست‌ها بیان می‌کردند که دولت دارد ساده‌انگاری و پنهانکاری می‌کند. یعنی هم آمارها را دستکاری می‌کند

و روش‌های مقابله را به درستی نمی‌گوید و همین باعث شد که مشکلاتی برای مردم ایجاد بشود و همچنین روش‌های آموزشی مناسبی هم نبوده هرچند که بعداً روی این مسئله هم کار کردند که مردم چگونه مراعات کنند و رعایت کنند.»

۲) اعلام غیر واقعی عوارض داروها و واکنس

اطلاعات نادرست و ارائه اطلاعات غیرواقع سبب تردید در افراد و منجر به تعلل و ترس مردم برای واکسیناسیون شد. در صورتی که

برای کمک به قطع پاندمی تزریق واکسن امری اجتناب‌ناپذیر می‌نمود. انتشار عوارض غیرواقعی و اثبات نشده از واکنس سبب تردید برخی از افراد جامعه برای تزریق آن شد. برخی صاحب‌نظران نظرات خود را اینگونه مطرح کردند؛

«...البته این را هم باید بیان کنم تا زمانی که این فعالیت‌ها در جامعه نمود زیادی نداشته باشد خوب خطرناک نیست اما وقتی خیل

عظیمی را با خود همراه کند و برای انجام ندادن برخی کارها و عدم همراهی با بهداشت کشور ممکن است خطرناک شود. مثلاً همین واکنس کرونا، برخی می‌گفتند واکنس نزنید واکنس سبب مرگ و میر بیشتر می‌شود و به عوارض واکنس اشاره می‌کردند و نکته جالب همان چسبیدن فلز به بدن هست که بدن را آهن ربا می‌کند و مواردی از این دست.»

«...مثلاً مطرح می‌کردند که تزریق واکسن سبب بیماری‌های گوناگون در بدن انسان می‌شود از بیماری قلبی گرفته تا بیماری‌های

گوارشی یا مغناطیسی شدن بدن رو مطرح می‌کردند که بعد از تزریق واکسن این اتفاق برای بدن می‌افتد. مشاهده می‌شود که با وجود اینکه سختگیری‌های بسیاری برای تزریق واکسن از طرف دولت ایجاد شده بود اما خیلی از افراد تحت تاثیر این مطالب شبه علم یا ضد علم هیچ وقت واکنس تزریق نکردند.»

۳) جنگ بیولوژیک

جنگ بیولوژیک عبارت است از استفاده از عوامل بیولوژیک به منظور نابودی دشمن و یا ایجاد ترس و دلهره در عموم مردم. همزمان

با افزایش روز افزون شمار مبتلایان و نیز قربانیان ویروس کرونا در ایران، گمانه‌هایی مبنی بر احتمال حمله بیولوژیکی به ایران در رسانه‌ها

مطرح شد. اما این موضوع با همه‌گیری زیاد و آمار مبتلایان مورد انتقاد واقع شد که پرداختن به آن به کاهش بیماری کمکی نمی‌کند. اما دوگانه موافق و مخالف برای این موضوع مطرح شد. برخی مصاحبه شونده‌گان اذعان داشتند

«...مورد دیگه این بود که اسلکتیویست‌ها بحث جنگ بیولوژیک رو مطرح می‌کردند اینکه این بیماری از آزمایشگاه‌های چین آمده و یا ساخته بشر هست و یا دست آمریکا در کار هست و این گونه موارد را مطرح می‌کردند یا مثلاً می‌گفتند واکسن‌های خارجی برای کنترل کردن افراد جامعه ساخته شده؛ پس این واکسن‌ها رو نباید تزریق کنیم.»

«...روزهای اول هم که ابهام خیلی بزرگی بود که اصلاً این ویروس چه هست و یا ویروس از آزمایشگاه تولید شده و آمده و می‌خواهد به عنوان یک سلاح نظامی به کار برود با توجه به سابقه قبلاً که داشتیم راجع به ویروس‌های که علیه مخالفین با سوسیالیستی سابق این ابهام وجود داشت که این حرکت به سمت یک جنگ بیولوژیک است از آن طرف از تهدیدهای متقابل آمریکا و چین بگذریم کم کم پزشک‌ها گفتن این یک ویروس ارتقا یافته است.»

ضعف گروه‌های متخصص و مسئول در ارائه اطلاعات

مضامین پایه این مضمون سازمان دهنده عبارت است از: ضعف نهادهای مسئول در پیشگیری و درمان و نقد علم و ضعف و کوتاهی دانشمندان.

۱) ضعف نهادهای مسئول در پیشگیری و درمان

"خبرهایی هست، اما بیان نمی‌شود" جمله‌ای که بارها در زمان کرونا تکرار می‌شد. در دوران بحران همه‌گیری، ضعف اطلاعاتی کاملاً مشهود بود. نوعی سردرگمی در ارائه اطلاعات توسط نهادهای مسئول و دور نگه داشتن مردم از اطلاعات دقیق و موثق بازار اطلاع رسانی در شبکه‌های مجازی را داغ کرده بود. در ادامه نمونه‌ای از نقل قول‌های مرتبط مشخص شده است.

«... یکی خود نهادهای مسئول است اعم از نهادهای رسمی نهادهای مدنی که به طور خاص نهادهای مسئول فرض کنید که ستاد پیشگیری کرونا یعنی به عنوان بحران آن ستادهایی که تشکیل شد، نقش‌هایشان را به خوبی ایفا نکردند و این همواره مورد انتقاد بود ضلع دومش خوب شبکه‌های رسمی در راسش خود رادیو تلویزیون است. که آن هم به نظر من می‌شود مشخصاً تهدیدهایی را که شکل داد درآورد که آن تهدیدها عمدتاً مسئله شبه علم و ضد علم شدند و اینکه ناتوانی در ارتباطات بحران بود.»

«...انتقاد این بود که چرا نمی‌گویید و اعلام نمی‌کنید، انتقاد اول این‌ها این بود که آقا اعلام کنید که یک همچین بیماری هست از آن طرف مسئولان پزشکی و بهداشت ما شناخت درستی نداشتند.»

۲) نقد علم و ضعف و کوتاهی دانشمندان.

جامعه علم پزشکی در ابتدای شیوع بیماری به علت ناشناخته بودن بیماری و منشا آن دچار سردرگمی‌هایی بود در این دوران مخالفان علم و پزشکی مدرن نیز به نقد آن و ناتوانی آن می‌پرداختند اما با تمام این همه‌ها محدودیت‌های دوران کرونا سبب شد تا شاید سریع‌تر هوش مصنوعی، شبیه‌سازی و تکنولوژی‌های نوین آموزشی پزشکی توسعه پیدا کند راه‌های درمان زودتر به نتیجه برسند. اما در روزهای اولیه شیوع کرونا با نقدهایی بر علم و حوزه پزشکی مواجه بوده‌ایم. برخی صاحب‌نظران بیان داشتند که؛

«...ما قبل از بحران انکار بیماری را داشتیم، اینکه می‌گویند یک بیماری هست و از چین آمده و یک بیماری هست اصلاً وجود ندارد؛ بنابراین هم خبرش را کتمان کردن چه مسئولین چه مردم و چه پزشکان و این دلیلش صرفاً سیاسی نبود به دلیلش عدم شناخت بود و این عدم شناخت یعنی اگر ما مسئله را نشناسیم باید برایش هزینه پرداخت کنیم درد را نشناسیم نمی‌توانیم درمانش کنیم.»

«...چرا که این بیماری، بیماری ناشناخته‌ای بود و واقعاً علم پزشکی به ویژه در سال اول کار خاصی رو نمی‌تونست انجام بده به همین

دلیل می‌بینید که بسیاری از افرادی که کمی حالشان در این بیماری بد شد از بین رفتند و فوت شدند، به علت ناشناخته بودنش بود.»

بحث

در پژوهش "بازاندیشی اسلکتیویسم در دوران همه‌گیری کووید-۱۹" {Merve Şivgin, 2020 #76243} می‌خوانیم «اپیدمی ویروس کرونا که از ووهان چین به کل جهان سرایت کرد، شتاب گرفت و فناوری‌های دیجیتال به مرکز زندگی منتقل شدند این مقاله استدلال می‌کند که اسلکتیویسم، جایگزین مهمی برای فعالیت‌های فعالی می‌شود که با همه‌گیری قطع می‌شوند. این اقدامات که از طریق برنامه‌های کاربردی رسانه‌های اجتماعی و رسیدن به میلیون‌ها اشتراک و بازدید از طریق تعامل دیجیتالی افراد انجام شده است، در افزایش آگاهی عمومی موفق بوده است.» بنابراین، روند اپیدمی نشان داده است که نظراتی مبنی بر اینکه اسلکتیویسم نمی‌تواند فراتر از یک عمل نمادین باشد، دیگر معتبر نیستند. کنش‌های اسلکتیویسم که هم در سطح محلی و هم در سطح جهانی بسیار پرطرفدار شده‌اند، اشاره می‌کنند که اسلکتیویسم باید به عنوان یک نوع کنش‌گرایی کاربردی در نظر گرفته شود. طبق یافته‌های تحقیق اسلکتیویست‌ها در ایران در دوران همه‌گیری کرونا از طریق تعاملات دیجیتال به کنش‌گرایی و اعتراض و انتقاد از شرایط موجود پرداختند، که همسو با یافته‌های پژوهش ذکر شده است. طبق نظریه "جنبش‌های نوین اجتماعی آلن تورن" «جنبش‌های نوین اجتماعی کنشگری اجتماعی است برساخته افرادی که خود را در پرتو منافع عمومی و با یک هویت عمومی تعریف می‌کنند» {Porta, 1999 #76246} چهار ویژگی بنیادین جنبش‌های نوین، از نگاه پورتا و دیانی، دربردارنده شبکه تعاملی غیررسمی، عقاید مشترک و همبستگی، کنش جمعی مبتنی بر تعارضات و به کارگیری تعارضات است {Porta, 1999 #76246}. از طرفی هم نگرش‌های جدید به بحران با بهره‌گیری از کلیه نظریه‌های علمی و پیشرفت‌های فنی و سبک‌های جدید، طرح ریزی، سازماندهی، برنامه ریزی، هدایت و پشتیبانی موضوعاتی اعم از غافلگیری و عدم آمادگی در شرایط بحرانی را منتفی کرده و با آموزش‌ها و پژوهش‌ها، قبل از وقوع هر بحرانی، با آمادگی به مقابله با آن می‌رود. بنابراین آموزش از هر موضوعی در بحران مهمتر است. چنانچه ما در جهت بهبود و کاهش هر بحرانی آموزش دیده باشیم ترس از وقوع بحران - که به واقع ترس مسیر حرکت جامعه را تغییر می‌دهد - را نخواهیم داشت. اما همواره دولت در مواقع بحرانی، بحرانی‌تر عمل می‌کند و آنچه در دوران کرونا با آن مواجهه داشته ایم اسلکتیویست‌ها عملکرد دولت را در این بحران مورد نقد قرار داده اند بنابراین در دوران بحران کرونا با داشتن شبکه تعاملی غیررسمی، عقاید مشترک و همبستگی، کنش جمعی مبتنی بر تعارضات شکل گرفت و همچنین اسلکتیویست‌ها توانستند با داشتن اقبال مجازی به نقد دائم مسائل پیش رو بپردازند. بنابراین یافته‌ها پژوهش حاضر با نظریه "جنبش‌های نوین اجتماعی آلن تورن" همراه است. آن‌ها خواهان شناسایی نقاط بحرانی بودند تا به کاهش تنش در جامعه کمک کنند و در این راه از شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده کردند تا با مدیریت این شبکه‌ها و کاربران آن و ارائه اطلاعات درست از این تنش‌ها بکاهند.

نتیجه‌گیری

رابطه بین نفوذ و گسترش فناوری و دستاوردهای آن در همه ابعاد زندگی انسان مشهود است. با فراگیر شدن استفاده از اینترنت به شکل‌های متفاوت رسانه‌های نوین بسیار با اهمیت‌تر جلوه کرده‌اند و محاسن بسیاری را برای بشر به همراه داشته‌اند. تحولات حوزه رسانه و فناوری‌های آن، تمام زندگی انسانی را در جریان شتابنده‌ای تحت تاثیر قرار داده و دچار تحول کرده است. در سایه وسعت دامنه و جذابیت فضای مجازی، مردم سرتاسر جهان می‌توانند در مورد موضوعاتی که ارتباط مستقیم با جامعه و زندگی آنان پیدا می‌کند، با هم اطلاعات رد و بدل کنند و گفت‌وگو و چاره جویی کنند. در طول سال‌های اخیر که بحران‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و بهداشتی متعددی در کشور شکل گرفت نقش رسانه‌ها و چگونگی عملکرد آن‌ها در آن شرایط بیش از پیش دارای اهمیت شد. با ظهور و گسترش شبکه‌های اجتماعی نقش

آن‌ها در جهت دهی افکار عمومی بر کسی پوشیده نیست اما چگونگی عملکرد و نقش آن رسانه‌ها در چنین وضعیتی ایجاب می‌کند که برای عملکرد شبکه‌های اجتماعی در مواقع بحران‌های متعدد بررسی‌هایی وجود داشته باشد تا مانع ایجاد و گسترش بحران‌ها گردد. در این پژوهش تلاش شد در خصوص بحران کرونا ضمن بررسی عوامل مورد انتقاد اسلکتیویست‌ها، مضامین اصلی و سازمان دهنده و فرعی استخراج گردد. مهم‌ترین هدف این رساله شناسایی مضامین با بهره‌گیری از مصاحبه اکتشافی با روش تحلیل مضمون است. در این پژوهش مشخص شد در جامعه‌ای که با بحران مواجه است و نشانه‌های اضطراب، افسردگی، اختلال استرس را در طول همه‌گیری کووید ۱۹ تجربه می‌کند با ایجاد فاصله اجتماعی برای جلوگیری از شیوع ویروس و برون‌رفت هر چه زودتر از این بحران افراد به شبکه‌های اجتماعی پناه آوردند در این راستا اسلکتیویست‌ها جهت برون‌رفت از بحران و بررسی شرایط آشفته حاصل از بحران به انتقاد از برخی موارد پرداختند که همه این موارد نشان دهنده نوعی تلاش برای آرامش جامعه و برون‌رفت از بحران می‌باشد. بنابراین فعالیت اسلکتیویست‌ها به منظور به خدمت گرفتن رسانه‌های اجتماعی در کاهش بحران به وجود آمده به سبب همه‌گیری ویروس کرونا در ایران در قالب « عملکرد دولت، عدم ارائه آمار و اطلاعات از شبکه‌ها و نهادهای رسمی، ارائه مطالب غیر علمی، شایعات، عدم وجود نظارت بر فعالیت افراد در فضای مجازی، ضعف گروه‌های متخصص و مسئول در ارائه اطلاعات » بروز کرده است که هم جنبه سلبی و هم ایجابی بوده است.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

موازین اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازین و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

شفافیت داده‌ها

داده‌ها و مآخذ پژوهش حاضر در صورت درخواست از نویسنده مسئول و ضمن رعایت اصول کپی رایت ارسال خواهد شد.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

References

- Azarang, A. A. (2003). *The Phenomenon of Globalization: The Human Condition and the Information Civilization*. Tehran: Agah Publishing.
- Bolourdi, T., & Bolourdi, Z. (2012). A Study of Students' Participation Spirit and Its Influencing Factors (Case Study: Islamic Azad University, Region 7). *Iranian Journal of Sociology*, 13(3), 57-82.

- Boyd, D. m., & Ellison, N. B. (2007). Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), 210-230. <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x>
- Casstells, M. (2007). Communication, Power & counter Power in the Network Security. *International journal of communication*.
- Castells, M., & Chavoshian, H. (2001). *The Information Age: Economy, Society, and Culture*. Tehran: Tarh-e-No.
- Chalabi, M. (1994). Network Analysis in Sociology. *Social Sciences Quarterly*, 5 & 6.
- Christensen, H. (2011). Political activities on the internet: slacktivism or political participation by other means. *First Monday*, 16(2). <https://doi.org/10.5210/fm.v16i2.3336>
- El Pais USA Article: Activism or Clicktivism? Solidarity and Posturing on Social Media. (2022). <https://english.elpais.com/usa/2022-01-07/activism-or-clicktivism-solidarity-and-posturing-on-social-media.html>
- Euronews Green Article: How clicktivism has changed the way we protest forever. (2020). <https://www.euronews.com/green/2020/06/18/how-clicktivism-has-changed-the-way-we-protest-forever>
- Golabi, F., & Akhshi, F. (2015). Social Participation and Social Joy. *Journal of Applied Sociology*, 26(59), 139-160.
- Hindman, M. (2009). *The myth of digital democracy*. Oxford: Princeton University Press. <https://doi.org/10.1515/9781400837496>
- Kazempour, A. (2004). *Social Capital in Iran: A Secondary Analysis of Surveys from 1974 to 2003*. Tehran: National Plans of the Ministry of Culture and Islamic Guidance.
- Lee, H. Y., & Hsieh, G. (2013). Does slacktivism hurt activism? The effects of moral balancing and consistency in online activism. Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems,
- Leverston, J. B. (2021). *From Isolation to Visibility: Social Media as a Tool for Native American Activists to Generate Support for their Social Movements* [Harvard University].
- McQuail, D., & Ejlali, P. (2003). *Introduction to Mass Communication Theory*. Tehran: Ministry of Culture and Islamic Guidance.
- Merve Şıvgın, Z. (2020). RETHINKING SLACKTIVISM DURING COVID-19 PANDEMIC. Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Fotoğraf ve Video Bölümü, Ankara.
- Mohammadi Nousoudi, S. (2020). Critique of Selectivist Internet Activities. *Media Quarterly*, 31(3), 153-167.
- Noland, A. (2017). Social Media Activists: Analyzing the Relationship between Online Activism and Offline Attitudes and Behaviors. *The Journal of Social Media in Society*. <https://www.researchgate.net/publication/333485494>
- Pempek, T., & et al. (2009). College students' social networking experiences on Facebook. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 30, 227-238. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2008.12.010>
- Porta, D. d., & Diani, M. (1999). *Social Movements: An Introduction*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Rahman, M. (1993). *People's Self- Development: Perspectives on Participatory Action Research: A Journey Through Experience*. London: Zed Books.
- Rahmanzadeh, S. A. (2010). *The Function of Virtual Social Networks in the Age of Globalization*. Tehran: Strategic Studies of Globalization.
- Selectivism - Click and Hashtag Activism. *Communication Management Monthly*(136), 47-59.
- Touraine, A. (1981). *The Voice and the Eye: Analysis of Social Movements*. Cambridge: Cambridge University Press.